

Nr 122.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående utarrendering av kronan tillhörig andel i Jössefors vattenfall; given Stockholms slott den 22 februari 1935.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Henning Leo.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 22 februari 1935.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, WENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Departementschefen, statsrådet Leo anför:

I skrivelse den 1 oktober 1934 har vattenfallsstyrelsen underställt Kungl. Maj:ts prövning ett avtal mellan styrelsen och Billeruds aktiebolag angående utarrendering till bolaget av den till f. d. majorsbostället 1 mantal Berg nr 1 i Älgå socken av Värmlands län hörande andelen av Jössefors vattenfall jämte fiske, grund och holmar i Jösse älv ävensom kvarn samt utmål till vattenfallet med därtill hörande byggnader, vilket utmåls gränser framgå av en avtalet bifogad karta.

Beträffande denna fasta egendom må till en början nämnas, att densamma

enligt Kungl. Maj:ts beslut den 28 april 1933 överflyttats från domänstyrelsens till vattenfallsstyrelsens förvaltning. Sedermera förordnade Kungl. Maj:t den 28 juli 1933, att i anledning av överflyttningen skulle i statens vattenfallsverks räkenskaper upptagas ett belopp å 107,000 kronor, med vilket belopp domänfonden skulle nedskrivras.

Rörande ifrågavarande vattenfall har *vattenfallsstyrelsen* lämnat följande uppgifter:

Vattenfallet är beläget mellan Nysockensjön och Glafsforden, där Jösse älv bildar ett antal vattenfall om sammanlagt cirka 25 meters fallhöjd. Nio-månadersvattenföringen i älven därstädes utgör 22 kbm./sek. och lågvattnet utgör 10 kbm./sek. Vid utnyttjande av niomånadersvattenmängden kan vattenfallet sålunda lämna cirka 6,000 hästkrafter. Kronan såsom ägare av förenämnda hemman 1 mantal Berg nr 1, beläget på älvens högra strand, gör anspråk på att äga minst hälften av vattenkraften därstädes. Billeruds aktiebolag äger i Arvika socken hemmanet 1 mantal Höves, beläget å vänstra stranden av vattenfallet, och gör i anledning härav anspråk på att äga vänstra sidan av vattenfallet. För närvarande utnyttjas vattenkraften av bolaget genom två kraftanläggningar, av vilka den ena utnyttjar övre fallsträckan med en fallhöjd av cirka 8 meter och den andra utnyttjar nedre fallsträckan med en fallhöjd av cirka 16 meter. Redan i början av 1870-talet anlade bolagets fångesman den nedre kraftanläggningen, genom vilken såväl vänstra som högra sidan av vattenfallen tillgodogjordes. Därefter har vid olika tillfällen ombyggnad och modernisering skett av denna anläggning. Jämlikt bestämmelserna i 3 § i förordningen den 30 december 1880 om jordägares rätt över vattnet å hans grund har kronan, såsom ägare av andra sidan av vattendraget, erbjudits att deltaga i vattenfallets utnyttjande, men har kronan förklarat sig icke hava något intresse härav. Den bolaget tillhöriga anläggning, varigenom övre fallsträckan utnyttjas, utfördes jämlikt ett av Jösse häradsrätt den 15 oktober 1906 meddelat tillstånd. Även genom denna anläggning utnyttjas båda sidorna av älven. Genom dessa båda anläggningar kan bolaget producera cirka 5,000 hästkrafter vid niomånadersvattenmängden.

I sin omförmälda skrivelse den 1 oktober 1934 har vattenfallsstyrelsen vidare anfört:

Bolaget har redan tidigare arrenderat den kronan tillhöriga vattenfallsandelen jämte fiske och kvarn, men arrendeavgiften har varit mycket låg; för arrendeperioden den 14 mars 1923—den 14 mars 1933 utgjorde den endast 2,000 kronor och omfattade då även rätten till ett större virkesmagasin i kronan tillhörigt vattenområde i Glafsforden. Att en avgift, motsvarande vattenkraftens värde ej tidigare kunnat erhållas, torde hava berott därpå att bolaget på grund av stadganden i äldre lag ansett sig berättigat att utnyttja kronans andel i vattenfallet, intill dess kronan själv ville tillgodogöra sig densamma. Någon lämplig användning för kronans egen räkning av dess andel i vattenfallet har tidigare icke kunnat göras gällande.

Vattenfallsstyrelsen har förut satt i fråga, att kronans andel i vattenkraften vid Jösseforsen skulle komma till användning i samband med elektrifieringen av statens järnvägar. Efter det förvaltningen av fallet överlåtits till vattenfallsstyrelsen och frågan om elektrifieringen av statsbanorna därjämte framskridit så långt, att därför erforderliga åtgärder, i vad på vattenfallsstyrelsen ankommer, kunnat mera klart överblickas, har det blivit klarlagt, att leveranserna till statsbanorna lämpligen tills vidare för en relativt lång tid framåt

böra tillgodoses utan anlitan­de av kraften från Jösseforsen, om kronans andel i densamma kan utarrenderas mot en efter kraftens värde avpassad arrendeavgift. Styrelsen har på grund därav fört långvariga underhandlingar med bolaget angående förnyad utarrendering av kronans andel i Jösseforsen med tillhörande utmål samt i övrigt träffat därmed sammanhängande dispositioner för ordnandet av kraftleveransen till statens järnvägar. Underhandlingarna med bolaget hava resulterat i ett den 31 maj och den 31 augusti 1934 upprättat avtal, vilket för styrelsens del ingåtts under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande. Avtalets bestämmelser överensstämma nämligen icke till alla delar med stadgandena i kungörelsen den 4 juli 1910 angående grunder för förvaltning av vissa kronan tillhöriga vattenfall, vilka stadganden i vissa delar synes föråldrade och icke med fördel kunna tillämpas på nu föreliggande arrendeupp­görelse.

Arrendet omfattar tiden den 1 januari 1934—den 1 januari 1974 med rätt för bolaget att under viss förutsättning erhålla förlängning av arrendet till den 1 januari 1984. Om Jösseforsens kraft blir erforderlig för järnvägs­elektrifieringen kan dock arrendet upphöra redan den 1 januari 1963. Arrendeavgiften utgör för år 1934 10,000 kronor, för år 1935 20,000 kronor och för återstående delen av arrendetiden 25,000 kronor per år. Vid arrendetidens utgång skall kronan inlösa de anläggningar med undantag för maskinell utrustning, som bolaget eventuellt uppfört å kronans mark. Å det utmål, som ingår i arrendet, finnas uppförda en kvarn och några mindre byggnader, vilka huvudsakligen använts till bostäder för arbetare vid bolaget. Kvarnbyggnaden är i dåligt skick och någon nämnvärd kvarnrörelse har icke bedrivits under de senare åren. Som byggnaderna äro gamla och äga ett relativt litet värde, har vattenfallsstyrelsen ansett sig kunna tillmötesgå bolagets framställning om att fritt få disponera dessa byggnader och utan att syn behöver hållas vid avträdet av arrendet. Någon särskild borgen för arrendeavgiftens erläggande har icke ansetts erforderlig med hänsyn till förhållandena. Bolaget har redan utfört vissa anläggningar, och det kan väntas att under arrendetiden ytterligare kostnader behöva nedläggas å det arrenderade området. Värdet av dessa anläggningar synes utgöra garanti för arrendets fullgörande.

Med hänsyn till att bolaget sedan gammalt utnyttjat kronans andel i Jösseforsens vattenfall har styrelsen ansett det lämpligt och riktigt, att bolaget jämväl i fortsättningen finge utnyttja vattenfallet, därest för kronan skäliga arrendevillkor kunde erhållas. Vattenfallsstyrelsen anser såväl arrendeavgiften som villkoren i övrigt vara för kronans del tillfredsställande.

Det mellan styrelsen och bolaget träffade avtalet torde, med uteslutande av däri angivna karta, få såsom bilaga fogas till dagens statsrådsprotokoll.

Under den tid, som förflutit efter ikraftträdandet av kungörelsen den 4 juli 1910 (nr 72) angående grunder för förvaltning av vissa kronan tillhöriga vattenfall, hava, enligt vad jag inhämtat, endast fyra på densamma grundade upplåtelseavtal kommit till stånd. Därutöver har Kungl. Maj:t av riksdagen be­myndigats att, med frångående i vissa avseenden av de i kungörelsen stadgade grunderna, utarrendera vissa kronan tillhöriga vattenfall i Lagan (jfr riksdagens skrivelse nr 191 år 1927 i anledning av proposition nr 243).

Med avseende å de i kungörelsen stadgade grunderna har vid skilda tillfällen — bland annat i skrivelse den 1 december 1927 av svenska vattenkraft­föreningen — anmärkning framställts, att desamma ej tillåte ett smidigt anpassande efter föreliggande omständigheter. Ej minst har denna brist fram-

Departements-
chefen.

trätt, då fråga uppkommit att, såsom med förevarande avtal avses, utarrendera del av vattenfall.

De avvikelser från de i kungörelsen stadgade grunderna, som förevarande avtal företer, synas mig väl motiverade av föreliggande förhållanden, och de föreslagna bestämmelserna torde vara av beskaffenhet att kunna för kronans del godtagas. Jag vill härutinnan särskilt erinra, att styrelsen beaktat de krav den pågående järnvägslektrifieringen kan komma att ställa på statens järnvägars förseende med elektrisk kraft.

Med hänsyn till nämnda avvikelser torde riksdagens tillstånd till den ifrågasatta upplåtelsen böra inhämtas. För det fall att under arrendetiden någon jämkning i avtalet skulle finnas erforderlig, torde Kungl. Maj:t böra erhålla bemyndigande att vidtaga sådan jämkning.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna vid statsrådsprotokollet fogat arrendeavtal mellan vattenfallsstyrelsen och Billeruds aktiebolag, dock med rätt för Kungl. Maj:t att däri vidtaga de jämkningsar som under arrendetiden kunna finnas påkallade.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Nils Hellenius.

Bilagor.

Arrendeavtal.

Mellan Kungl. vattenfallsstyrelsen, här nedan kallad styrelsen, och Billeruds aktiebolag, nedan kallat bolaget, har följande arrendeavtal träffats rörande utarrendering av den till f. d. majorsbostället 1 mantal Berg nr 1 i Älgå socken av Värmlands län hörande andelen i Jössefors vattenfall jämte fiske, grund och holmar i Jösse älv, ävensom kvarn samt utmål till sagda vattenfall med därtill hörande byggnader, vilket utmåls gränser framgå av bifogade karta.

§ 1.

Arrendet omfattar tiden 1 januari 1934—1 januari 1974. Dock är styrelsen berättigad att senast två år före den 31 december 1962 uppsäga arrendet att upphöra sistnämnda dag, därest styrelsen så skulle finna erforderligt med hänsyn till järnvägen Laxå—Charlottenbergs förseende med kraft.

Därest bolaget senast två år före den 1 januari 1974 lämnar styrelsen meddelande därom, är bolaget berättigat att erhålla förlängning av arrendetiden med ytterligare 10 år, eller till den 1 januari 1984, på oförändrade arrendevillkor, såvitt styrelsen icke av förutnämnd anledning själv skall utbygga fallet. Ifall vid tidpunkten för den sålunda förlängda arrendeperiodens början styrelsens normaltaxa vid leverans av kraftbelopp, motsvarande vad som ungefärligen kan utvinnas av den utarrenderade vattenkraften, skulle hava ändrats med minst 20 procent mot vad som gäller innevarande år, skall för den sålunda förlängda arrendeperioden arrendeavgiften ändras i proportion härtill.

Om vid utgången av den slutliga arrendetiden fråga skulle uppstå om förnyad utarrendering, äger bolaget företräde till nytt arrende framför annan, som erbjuder samma arrendevillkor som bolaget.

§ 2.

Arrendeavgiften utgör för år 1934 *tiotusen (10,000) kronor*, för år 1935 *tjugotusen (20,000) kronor* och därefter under återstående delen av arrendetiden *tjugofemtusen (25,000) kronor* per år och erlägges kvartalsvis i förskott. Omedelbart efter Kungl. Maj:ts godkännande av detta avtal erlägger bolaget *dels* en avgift motsvarande ungefärliga arrendeavgiften för tre kvartal enligt tidigare mellan bolaget och Kungl. domänstyrelsen gällande arrendeavtal angående vattenfallet, eller 1,825 kronor, *dels ock* förfallen arrendeavgift för tiden från och med den 1 januari 1934.

§ 3.

Bolaget äger under arrendetiden, i vad på styrelsen ankommer, fritt förfoga över vattenkraften i Jösseforsen och å det arrenderade området verkställa de utbyggnader, som bolaget anser erforderliga. Vid arrendetidens slut har styrelsen skyldighet att inlösa av bolaget uppförda vatten- och husbyggnader (exklusive maskineri), i den mån dessa äro uppförda på det arrenderade vatten- och markområdet och äro till nytta för styrelsen. Inlösenbeloppet skall sålunda bestämmas till det belopp styrelsen vid uppförandet av en ny kraftanläggning, rationellt utförd efter teknikens dåvarande ståndpunkt, inbesparar genom anläggningsdelarnas övertagande. Därest enighet icke kan ernås rörande omfattningen av styrelsens inlösningskyldighet och storleken av inlösenbeloppet, skall frågan härom hänskjutas till den nämnd, varom i § 8 stadgas, varvid nämnden även har att beakta, att förefintliga anläggningar tillgodogöras så långt detta är möjligt med iakttagande av kravet på ovan angivna rationalitet.

Beträffande hus- och vattenbyggnader utanför det utarrenderade vatten- och markområdet avstår bolaget från alla krav på styrelsen. Bolaget förbinder sig att vid försäljning av sin andel i Jösseforsen förplikta den nye ägaren att respektera detta villkor.

För dammanläggning, upprensningar ovan dammen samt vattenregleringar utgår oberoende av vad ovan sagts ersättning enligt lag.

§ 4.

De byggnader, som för närvarande finnas å det utarrenderade området, skola tillträdas och avträdas utan syn, och åligger icke bolaget någon underhållsskyldighet beträffande desamma. Bolaget äger på ett rationellt sätt tillgodogöra sig den skog, som växer å det arrenderade området.

§ 5.

De skatter, som belöpa å den utarrenderade naturkraften samt det utarrenderade markområdet med därå för närvarande uppförda byggnader, betalas av styrelsen, men åligger det bolaget att erlægga alla skatter och onera, som under arrendetiden tillkomma på grund av bolagets utbyggnader.

§ 6.

Bolaget är skyldigt att utan ersättning tåla alla skador och intrång, som under arrendetiden kan förorsakas den utarrenderade vattenkraften genom Vänerens reglering.

§ 7.

Arrendet får icke utan styrelsens skriftliga medgivande på annan överlåtas eller eljest på annan överflyttas. Skulle kronan under arrendetiden eller inom två år efter arrendetidens utgång gå i författning om försäljning av kronans andel av vattenfallet och utmål, skall bolaget äga företrädesrätt till förvärv av desamma framför annan, som erbjuder samma villkor som bolaget.

§ 8.

Skulle meningsskiljaktigheter uppstå mellan styrelsen och bolaget angående tolkningen eller tillämpningen av detta avtal, skall saken hänskjutas till opartisk, sakkunnig tremannanämnd eller institution, om vilken kontrahenterna enas, eller som, om detta ej skett inom två månader efter påkallandet av dylik skiljedom, utses av överståthållarämbetet i Stockholm. Domen skall vara meddelad inom sex månader efter det nämnden eller institutionen utsetts, vid äventyr att kontrahent eljest är oförhindrad att instämma eller hänskjuta tvisten till domstol. Kostnaden för skiljeförfarandet skall gäldas till hälften av vardera kontrahenten. Skulle kontrahenten icke åtnöjas med det avgörande, som träffas av sålunda utsedd sakkunnig nämnd eller institution, är han berättigad att inom 90 dagar efter han därav erhållit del, draga frågan under domstols prövning. Har ingendera kontrahenten inom nämnda tid instämt eller hänskjutit saken till domstol, står det beslut fast, som meddelats av nyssnämnda tremannanämnd eller institution.

§ 9.

Detta avtal undertecknas av styrelsen under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande.

Med detta arrendeavtal, varav två lika lydande exemplar upprättats och utväxlats, förklara vi oss nöjda.

Säffle den 31 maj 1934.

Stockholm den 31 aug. 1934.

Billeruds aktiebolag:

Kungl. vattenfallsstyrelsen:

H. DYSTER-AAS.

G. MALM.

| *S. Drakenberg.*

W. Borgquist.